

Hvordan sikre samfunnsminnet i en digital tid?

Tillit og teknologi i frivillig virksomhet

Safeguarding Community Memory in a Digital Age – Trust and Technology in the Private Sector

Alvilde Lovise Mejlænder

dokumentasjonsforvalter/rådgiver i Olje- og energidepartementet fra september 2023. Var ansatt som prosjektmedarbeider/registrar ved MiA-Museene i Akershus – Museumstjenesten. Har master i museologi og kulturarvstudier fra Universitetet i Oslo og bachelor i bibliotek- og informasjonsvitenskap fra OsloMet – storbyuniversitetet.

alvilde_m@hotmail.com

Katja Nicolaysen

konservator NMF/arkivar ved MiA-Museene i Akershus – Museumstjenesten. Har cand.philol.-grad med hovedfag i folkloristikk fra Universitetet i Oslo (UiO), i tillegg til praktisk-pedagogisk utdanning fra UiO, museumslederutdanning fra Museumshøjskolen i Danmark og gjennomført Arkivakademiet, OsloMet – storbyuniversitetet. Hun har tidligere vært leder for Hadeland Folkemuseum (Randsfjordmuseene AS) og avdelingsleder ved MiA – Ullensaker museum.

Katja.nicolaysen@mia.no

Martin Ellingsrud

arkivar ved Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Har master i historie fra UiO og bachelor i arkivvitenskap fra OsloMet – storbyuniversitetet. Han har tidligere jobbet med dokumentasjonsforvaltning i Utenriksdepartementet. Han underviser også ved OsloMets arkivfagundervisning.

martin.ellingsrud@arbark.no

Dag Jostein Juvkam

arkivar ved Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Har master i historie fra UiO og bachelor i arkivfag fra Høgskolen i Oslo og Akershus.

dag.juvkam@arbark.no

Guro Nordby

førstekonservator NMF, Norsk industriarbeidermuseum. Har magistergrad i etnologi fra UiO og en Ph.d. fra USN. Begynte som arkivar ved NIA i 2013, men har nå en forskerstilling ved samme museum. Før hun begynte ved NIA skrev hun blant annet flere bygdebøker.

g.nordby@nia.no

Sammendrag

Organisasjonsarkiver, som for eksempel fra politiske partier, er sentrale kilder til samfunnshukommelse og historieforståelse. Overgangen mellom analoge og digitale arkiv har vist seg å være utfordrende. Hva har endret seg med denne overgangen? Har endringen påvirket aktørene i avleveringsprosessen? Artikkelen tar utgangspunkt i en undersøkelse utført av Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, Museene i Akershus og Norsk industriarbeidermuseum. Den tar for seg den digitale arkivdanningen i politiske partier på venstresiden. Arkivdanning og arkivavlevering forutsetter en samhandlingsprosess mellom mange aktører der tillit er en forutsetning. Artikkelen ser på

hvordan tillitsdimensjonene kontroll, kunnskap, usikkerhet, sårbarhet og pålitelighet kan gi arkivarer og arkivdepotinstitusjoner viktig forståelse av digitalt skapt arkiv. Det gjelder på mikroplan mellom mennesker internt i arkivdanningen og mellom giver og arkivar, og på makroplan der systemtillit kommer frem i organisasjoner og i arkivdepotinstitusjoner. Økt kompetanse på arkivdanning i en frivillig organisasjon vil gjøre arkivarene og arkivdepotinstitusjonene bedre i stand til å bistå med teknologiske hjelpemidler og systemer, men også til å bygge tillit mellom aktørene. Analysen viser behov for veiledning av arkivskapere/-givere og synliggjøring av arkivarens kompetanse.

Nøkkelord

privatarkiv, digitalt skapt arkiv, tillit, arkivbevissthet, aktører, frivillige organisasjoner

Abstract

Organizational archives are important for community memory and history. The transition from analog to digital archives has been challenging. What has changed with this transition? Has the transition had an impact on the stakeholders involved in the transfer process to an archival institution? This article is based on a survey conducted by the Norwegian Labour Movement Archives and Library, the Museums in Akershus, and the Norwegian Industrial Workers Museum in 2020. The survey dealt with record management in political parties on the left. Both record management and transfers to an archival institution require interaction between several actors, and trust between actors is a prerequisite. Our study analyses how the dimensions of trust, control, knowledge, insecurity, vulnerability, and reliability can give the involved parties an important understanding of digital archives. At a micro level it applies between the actors who create the archive, and between the donor and the archivist, while at the macro level it applies to trust in the system and institution. Increased competence among those who create private archives will make archivists better prepared not only to assist with technological support and systems, but will also build trust between the actors involved in the transfer process. The analysis shows the need for active training in the transfer process and for making the competence of the archivist more visible.

Keywords

Private archives, Digital archives, Trust, Archival consciousness, Actors, Volunteer organizations

Innledning

Etter 2000-tallet forventes det fra politisk hold tettere samarbeid mellom museer og arkivinstitusjoner.¹ Arkivstatistikken for 2021 viste at 36 365 hyllemeter analogt privatarkiv oppbevares på museer.² Det kan oppnås gode synergieffekter av at arkivinstitusjoner har lang erfaring på arkivmetodikk, og at museene har kompetanse på dokumentasjonsmetodikk.

I museer sees gjerne privatarkivarbeidet som en del av det totale samlingsforvaltningsarbeidet. Ofte kommer arkiv, gjenstander og fotografier inn samtidig fra samme giver. Disse forteller til sammen helhetlige narrativer. Ved noen anledninger har også arkivinstitusjoner utvidet sitt felt ved å ta imot gjenstander i tillegg til foto.³ Innføring av standarder i samlingsforvaltningsarbeidet har bidratt til ønsket om å se helhetlig på forvaltning av objekter, både arkiv, foto og gjenstander.

Museer som har privatarkiv i sine samlinger, for eksempel Museene i Akershus (MiA) og Norsk Industrierbeidermuseum (NIA), erfarer på lik linje med rene arkivdepotinstitusjoner, at det er utfordringer med innsamling av digitalt skapte arkiver. Arkivstatistikken

1. St.meld. nr. 22 (1999–2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*; St. meld nr. 49 (2008–2009) *Framtidas museum Forvaltning, forskning, formidling, fornying*; Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid*.
2. Arkivverket, *Statistikk for arkivinstitusjonar og arkiv i bibliotek og museum 2021* (2021), 6, https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tal-og-analyser-2021/_attachment/download/89dd04e5-3635-4b01-a0e0-06caabe3d4b5:7cf4b1f975599d9d9d6a05b3603c248af5a85aae/Arkivstatistikk_2021_til%20publisering.pdf
3. Arkivverket, «Til minne om 22. juli» (2017/2018), <https://www.arkivverket.no/utforsk-arkivene/skole/historiske-kilder/2000-tallet-i-norge/minnematerialet-2011>

dokumenterer at det er levert inn lite privatarkiv fra de siste 20–30 årene.⁴ Det er følgelig viktig å finne ut hvordan arkivinstitusjonene og museene sammen kan arbeide for å skape tillit og sikre innhøsting av privatarkiv i en digital tid. Denne artikkelen belyser noen utfordringer med digitalt skapte privatarkiv som bidrar til hindring av innsamling.

Artikkelens utgangspunkt er prosjektet «Fra grasrota til Stortinget – å dokumentere politiske partier i en digital tid».⁵ Prosjektet pågikk fra 2020 til 2022 og var et samarbeid mellom Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek (Arbark), MiA og NIA, støttet av Arkivverkets utviklingsmidler for arkiv. Det ble utført en kartlegging av den digitalt baserte virksomheten og den tilhørende elektroniske arkivdanningen i partiene Arbeiderpartiet, Rødt og Sosialistisk Venstreparti. Videre ble det høstet digitalt skapte arkiver fra noen av partiorganisasjonene. Det viste seg imidlertid vanskelig å få partiene til å avlevere sine elektroniske arkiver. Det var også grunnlaget for å se nærmere på om lagringsmediet har noe å si for politiske partiers evne og vilje til å bevare og avlevere arkiv. Med lagringsmedium mener vi hvilket medium arkivinformasjonen er lagret på. Tradisjonelt har papir vært det vanligste mediet, mens det i dag skapes og lagres informasjon i forskjellige digitale løsninger. Det er lagringsmediet som er utgangspunktet i denne artikkelen, ikke menneskets forhold til maskiner og vice versa. Hva har endret seg i overgangen fra analog til digital dokumentasjon? Har endringen påvirket aktørene i en avleveringsprosess? Kartleggingen viste at tillit var et fremtredende fenomen i arkivdanning og arkivbevaring. En avleveringsprosess involverer både arkivskapere og arkivarer i arkivdepot. Mellom de ulike aktørene er det en samhandlingsprosess både internt i de arkivskapende virksomhetene og mellom dem og bevaringsinstitusjon. Begrepet tillit ble derfor en relevant teoretisk innfallsvinkel.

Forfatterne av artikkelen arbeider eller har arbeidet med arkivrelaterte problemstillinger i museer eller arkivinstitusjoner over en lengre tidsperiode. Vi har følt på utfordringene i møte med arkivskapere i overgangen mellom analogt til digitalt. Dette kan farge noen av refleksjonene knyttet til kildemateriale i artikkelen, samtidig som det også gir godt grunnlag for å forstå de ulike rollene.

Kilder og metode

Kartleggingen besto av en spørreundersøkelse og dybdeintervjuer. Målet med undersøkelsen var å få innsikt i hvordan elektronisk arkivdanning foregår i partilagene. Spørsmålene dekket emner som organisasjonsstruktur, arbeidsmetoder og verktøy, arkivrutiner med spørsmål om både papir, audiovisuelt materiale og fil-/mappearkiv, samt bruk og bevaring av e-post og andre kommunikasjonsplattformer. Spørreundersøkelsen ble sendt ut til 60 partikontakter sommeren 2020. 22 partiorganisasjoner deltok i kartleggingen, hvorav tre var på nasjonalt nivå, tre på fylkesnivå og 16 på kommunenivå. Lokallagenes geografiske område var Telemark og Akershus, fylkeslagene kom fra Viken fylkeskommune og Vestfold og Telemark fylkeskommune, mens sentralorganisasjonene har partikontorer i Oslo. Det var åtte informanter fra Arbeiderpartiet, åtte fra Sosialistisk Venstreparti og seks fra Rødt. Hensikten med spørreundersøkelsen var å gi et overordnet bilde av arkiveringspraksiser før dybdeintervjuene ble gjennomført.

4. Arkivverket, «Tall og data (statistikk) – Arkivinstitusjoner og arkiv i bibliotek og museum (ABM) – Tidligere år», (2020), <https://www.arkivverket.no/arkivutvikling/tall-og-data-statistikk/arkivstatistikken-amb/tidligere-ar--publikasjoner-og-radata>

5. Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, Museene i Akershus og Norsk Industriarbeidermuseum, *Fra grasrota til Stortinget – å dokumentere politiske partier i en digital tid* (Prosjektrapport, 2023).

Dybdeintervjuene, totalt 17, var strukturerte med 47 spørsmål fordelt på ni emner. Intervjuene ble gjennomført i perioden fra 2020 til 2022. Spørsmålene i intervjuene dekket et bredt spekter innenfor temaet digitalt skapt arkiv. Mange svar gikk igjen, samtidig som det kom frem personlige synspunkter og opplevelser. Da kartleggingen ble planlagt, var det ikke tenkt at materialet skulle brukes til en forskningsartikkel, men funnene viste seg å være relevante å undersøke nærmere. Det var noen forskjeller i utførelsen av intervjuene. Ettersom dette var under koronaperioden, ble intervjuene i stor grad utført via Teams. En del av intervjuene ble tatt opp som lydfil og transkribert i etterkant, mens andre kun ble skrevet ned som notat. Sitatene som benyttes er derfor delvis basert på notater. Meningsinnholdet er nært opp til informantens informasjon.

Metoden som er brukt er både kvantitativ og kvalitativ. Kvantitativ analyse vil kunne tallfeste en del funn gjort i denne undersøkelsen. Kvalitativ metode gir mulighet for å komme tett på kilden/informantene og dermed i større grad få detaljerte opplysninger som ikke vil bli synliggjort i en kvantitativ undersøkelse. Kvalitative intervjuer gir en unik mulighet til å forstå verdier og holdninger til arkivdanning og arkivering i dagens foreningsliv.⁶ Erfaringer og personlige vurderinger vil i større grad kunne si noe om hvorfor digitalt skapte arkiver ikke blir avlevert til en arkivdepotinstitusjon, mens de kvantitative tallene vil uttrykke at avlevering ikke skjer. Det er dermed fint å kunne sammenholde tallmaterialet med funnene i dybdeintervjuene. Tallgrunnlaget er ikke stort, men informantene fra partiene anses som representative fordi mange av svarene gikk igjen. Målet med denne typen kartlegging er forståelse og innsikt, ikke en fullstendig forklaring.⁷ Det viste seg at det var forskjeller mellom det lokale og det nasjonale nivået i arkivdanningen. Fylkesnivået er noen ganger likere det lokale, andre ganger det nasjonale nivået.

Roller i arkivdanningen

Privatarkiver utgjør en viktig del av den samlede samfunnshukommelsen. De kan utfylle offentlige arkiver, men kan også ha en viktig egenverdi. Arkivteoretikeren Terry Eastwood har påpekt at demokratiske, moderne samfunn skal garantere individuelle rettigheter som «freedom of conscience and religion, freedom of thought, belief, and expression, the freedom of peaceful assembly, and the freedom of association».⁸ Politiske partier er grunnleggende i et demokratisk samfunn. Partipolitisk aktivitet på lokalt og regionalt nivå er i hovedsak basert på frivillig arbeid. Å avlevere privatarkiv er i stor grad frivillig,⁹ og det er med det relevant å studere giverens rolle nærmere.

Den kanadiske arkivaren Rob Fisher opererer med tre roller som har innvirkning på arkivene og en eventuell avlevering. Disse rollene er *skaper*, *forvalter* og *giver*. En person kan fylle alle rollene, men det kan også være ulike personer i de forskjellige rollene. Rollene kan også være spredd over generasjoner.¹⁰ For eksempel vil typisk flere personer ha skapt dokumenter i en organisasjon over tid. Dokumentene blir tatt vare på av medlemmer, og på et senere tidspunkt bestemmer andre seg for å avlevere arkivet. Partiets medlemmer, først

6. Ingar Kaldal, «Minne og mytene – og verdien av de som historisk materiale», *Historisk tidsskrift* 87, nr. 4 (2008): 668, <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2944-2008-04-06>

7. Aksel Hagen Tjora, *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (Oslo: Gyldendal akademisk, 2017), 28–29.

8. Terry Eastwood, «Reflections on the Goal of Archival Appraisal in Democratic Societies», *Archivaria*, nr. 54 (høst 2002): 68, <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12855>

9. Arkivloven har en «sovende» tvangsparagraf om særskilt verneverdige privatarkiver. Med «sovende» menes at paragrafen knapt har blitt brukt.

10. Rob Fisher, «Implications for Private Archives Theory and Practice», *Archivaria*, nr. 79 (vår 2015): 95, <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13528>

og fremst de med verv, innehar dermed flere roller: De produserer og bruker dokumentene i det gitte partilaget, de forvalter dokumentene og de kan være givere som bestemmer seg for å avlevere dokumentasjonen. I den tredje rollen, giveren, har eieren eller forvalteren av arkivet utviklet «archival consciousness, an awareness of the possibility of preserving the material in archives». ¹¹ Arkivbevissthet defineres i denne artikkelen som kunnskap om hva som skal tas vare på og hvordan arkiv skal dannes, bevares og sikres for ettertiden. Gjennom en slik bevissthet kan arkivene bevares både for virksomheten og samfunnsminnet. ¹²

Arkivgiver er ikke nødvendigvis den samme som arkivskaper. Giverne er aktører med egne interesser og motiver for å avlevere arkivet. I privat sektor er arkivdepotinstitusjonene/museene på mange måter prisgitt giverens valg. Arkivbevissthet og egeninteresse er viktig for at giver skal velge å avlevere arkivmateriale, og tillit er en forutsetning for god samhandling mellom giver og arkivdepotinstitusjon.

Tillit

Giver må føle seg trygg på at arkivdepotinstitusjonen kan håndtere åndsverks-, innsyns- og personvernrettigheter. Fisher hevder at mangel på denne tryggheten er årsaken til at et stort antall arkiver ikke blir avlevert. Han hevder at arkivdepotinstitusjoner må ha et godt renommé og være gode til å bygge nettverk ut mot givere/arkivskapere. Det kan skje gjennom en relasjon på et personlig plan, for eksempel at giver forholder seg til samme kontaktperson i arkivdepotinstitusjonen gjennom hele avleveringsprosessen. ¹³

En gruppe amerikanske forskere i organisasjonspsykologi har undersøkt hvordan ulike fagdisipliner definerer «tillit». De konkluderte med at «Trust is a psychological state comprising the intention to accept vulnerability based upon positive expectations of the intentions or behavior of another». ¹⁴ Filosof Harald Grimen hevder at tillit er å handle med få forholdsregler. ¹⁵ Det er alltid to parter: tillitsgiver og tillitsmottaker. En tillitsgiver overlater noe som er viktig for seg selv i en annens varetekt. Dette gir tillitsmottaker handlingsrom og mulighet til maktutøvelse samtidig som tillitsgiver gjør seg sårbar. ¹⁶ Tillitsgivers forventninger til tillitsmottakers pålitelighet er viktig og har betydning for hvilke forholdsregler tillitsgiver tar. ¹⁷ Endringen fra analogt til digitalt skapt arkiv ser ut til å ha endret forholdsreglene i arkivavleveringsprosessen. Mens Grimen ser tillit som en handling, påpeker sosiolog Trygve Gulbrandsen at tillit er en holdning som dannes før en aktør setter i verk en tillitsbasert handling. ¹⁸ I definisjonene ligger det til grunn at tillit er et relasjonelt fenomen som forutsetter valgfrihet. Tillit er dynamisk og kan forandres over tid. Grimen har påpekt at samfunnsmessige betingelser for dannelse og vedlikehold av tillit ofte handler om å redusere sårbarhet og/eller usikkerhet. Kunnskap kan også redusere usikkerhet. Andre måter å sikre tillit på er kontroll, forsikringer og sertifiseringer. ¹⁹

11. Fisher, «Implications for Private Archives Theory and Practice,» 95.

12. Frank Upward, «Records Continuum», i *Encyclopedia of Archival Science*, red. Luciana Duranti & Patricia C. Franks (New York: Rowman & Littlefield, 2015), 336–337.

13. Fisher, «Implications for Private Archives Theory and Practice,» 100–105.

14. Denise M. Rousseau, Sim B. Sitkin, Ronald S. Burt og Colin Farrell Camerer, «Not So Different After All: A Cross-discipline View of Trust», *The Academy of Management Review* 23, nr. 3 (Juli 1998): 395, DOI: <https://doi.org/10.5465/AMR.1998.926617>

15. Harald Grimen, *Hva er tillit?* (Oslo: Universitetsforlaget, 2009), 134.

16. Grimen, *Hva er tillit?*, 26–33, 50.

17. Grimen, *Hva er tillit?*, 26.

18. Trygve Gulbrandsen, «Hva er tillit?», (publisert 29. oktober, 2019), <https://sosiologen.no/essay/essay/hva-er-tillit/>

19. Grimen, *Hva er tillit?*, 123.

Tillit eksisterer på to nivåer: Et mikronivå, som omhandler menneskers interaksjon, og et makronivå, som handler om institusjonell tillit eller systemtillit.²⁰ Forholdet mellom personene i den arkivskapende organisasjonen internt og forholdet mellom arkivgiver og bevaringsinstitusjon eksisterer på mikronivå, mens teknologiske systemer, partiene og bevaringsinstitusjon er på makronivå. Likevel er disse sammenvevde, for eksempel ved at en arkivar handler på vegne av et arkivdepot/museum.

Tillit til systemer forutsetter at systemene har kontrollmekanismer.²¹ For at demokratiske systemer skal fungere, må det også finnes sanksjonsmuligheter eller noe som regulerer virksomheten. For offentlige arkiver finnes arkivloven samt en rekke andre lover og forskrifter som regulerer både bevarings- og kassasjonsarbeidet. Privatarkiv, derimot, faller ikke inn under denne serien av lover og forskrifter. Styresmaktene selv mener at «tillit, frivillighet og gode relasjoner mellom private arkiveigarar og arkivinstitusjonar er ein grunnleggjande føresetnad for eit velfungerande privatarkivarbeid».²² Styresmaktene fremhever tillit, ikke regulering.

At arkivgiver har tillit til depotarkivar og arkivdepotinstitusjon er en forutsetning for at avlevering kan skje. Ved avlevering skal det også etableres en tettere relasjon mellom giver og arkivar. Det skal skapes tillit til digitale løsninger som både partilagene og arkivdepotinstitusjonene benytter, og til leverandøren av løsningene. Et siste moment er at brukeren av arkivet skal ha tillit til at arkivet er autentisk, og at arkivdepotinstitusjonen er pålitelig.

Tillitens og mistillitens dimensjoner i digitalt skapte privatarkiv

Denne analysen tar utgangspunkt i dimensjoner av tillit som Grimen fremhever som vesentlige: kontroll, kunnskap, usikkerhet, sårbarhet og pålitelighet.²³ På den måten synliggjøres endringer i tillit på mikro- og makroplan som har skjedd i takt med overgangen fra analog til digital arkivdanning. Arkivarene Susan Thomas og Jeanette Martin gjennomførte en liknende studie i perioden 2005–2007. De så på hvordan noen britiske samtidspolitikere arkiverte dokumenter. De fant at tillit til teknologi, og dermed også tillit til institusjonene, var en utfordring.²⁴ Den amerikanske arkivaren Edward M. Corrado har også drøftet tillit til sertifiseringssystemer som CoreTrustSeal.²⁵ Videre har den amerikansk-koreanske arkivaren Ayoung Yoon sett på tillit i arkivsektoren. Hennes utgangspunkt var intervjuer med brukerne, de som skulle ha hjelp til å finne kilder i en arkivdepotinstitusjon. Hun fant at troen på arkivdepotinstitusjonenes integritet når det gjaldt håndtering av data var viktig for å bygge tillit.²⁶ Søkelyset her er imidlertid ikke brukerne av arkiv, men aktørene i den digitale arkivdanningen inkludert arkivdepotinstitusjonene/museer.

20. Marte Mangset, «Tillit, sosial orden og kunnskap: sosiologiske perspektiver på tillitens natur og funksjon i senmoderne samfunn», *Tidsskrift for samfunnsforskning* 62, nr. 3 (2021): 221, <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-03-01>

21. Grimen, *Hva er tillit?*, 101.

22. Kultur- og likestillingsdepartementet, *Høringsnotat – Forslag til ny arkivlov* (2021), <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hoyring--forslag-til-ny-arkivlov/id2872622/>

23. Grimen, *Hva er tillit?*, 26–72.

24. Susan Thomas og Jeanette Martin, «Using the Papers of Contemporary British Politicians as a Testbed for the Preservation of Digital Personal Archives», *Journal of the Society of Archivist* 27, nr. 1 (April 2006): 29–56, DOI: <https://doi.org/10.1080/00039810600691254>

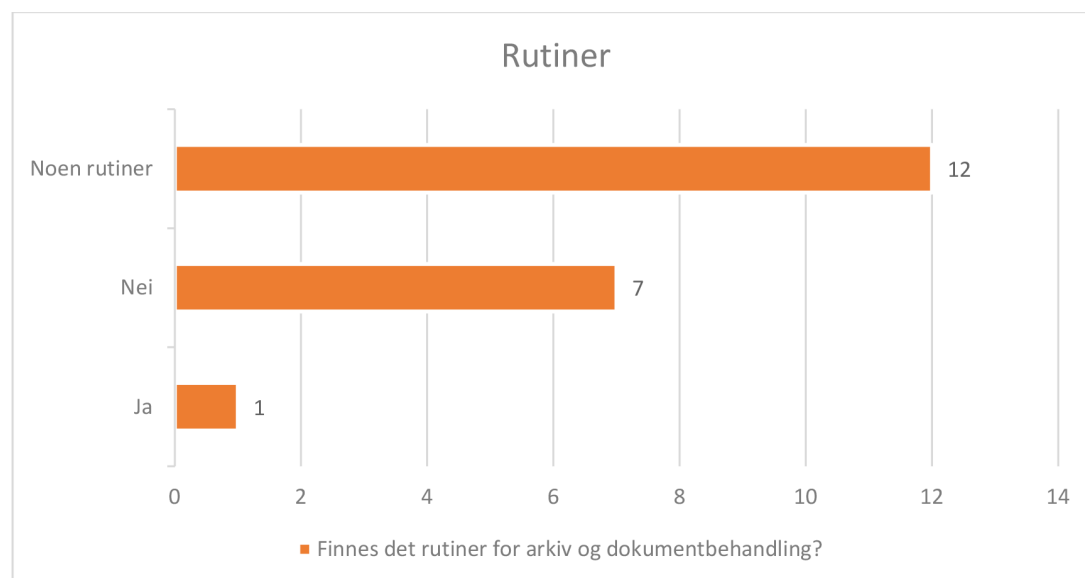
25. Edward M. Corrado, «Repositories, Trust, and the CoreTrustSeal», *Technical Services Quarterly* 36, nr. 1 (2019): 61–72, DOI: <https://doi.org/10.1080/07317131.2018.1532055>

26. Ayoung Yoon, «End users' trust in data repositories: definition and influences on trust development», *Archival Science* 14, nr. 1 (2014): 17–34, DOI: <https://doi.org/10.1007/s10502-013-9207-8>

Kontroll

Kontroll kan bidra til å sikre tillit mellom tillitsgiver og tillitsmottaker. Kontroll betyr å ha oversikt og tilsyn og innehar et element av makt. I et partilag kan tillitsmottaker være for eksempel styreleder eller sekretær, mens tillitsgivere er resten av styret og lagets medlemmer. I et arbeidende styre utføres oppgavene av styrets medlemmer. Rollene i et styre har tradisjonelt bestått av leder, nestleder, sekretær, kasserer og styremedlemmer. I en analog arkivdanning har sekretæren ofte hatt hovedansvaret for både produksjon og bevaring av dokumenter. Som følge av digital utvikling og overgang fra analog til digital arkivdanning, har det skjedd en endring i fordelingen av arbeids- og ansvarsområder i styrene. Både i spørreundersøkelsen og i dybdeintervjuene kom det frem at leder har fått betydelig ansvar for både produksjon og bevaring av digitalt skapte dokumenter. Det reduserer muligheten for kontroll i organisasjonene. Leder har allerede tillit i kraft av sitt verv, og ingen fører tilsyn slik sekretæren gjorde tidligere. En informant fortalte at det ikke var noen som ønsket sekretærrollen de senere årene.²⁷ «Alt lagres hos styreleder, men det er ingen kontroll på hva som lagres på medlemmenes PCer», fortalte en informant.²⁸ Digitalt skapte dokumenter flyter på en annen måte enn analoge. De kan finnes i flere versjoner uten at det nødvendigvis er kontroll på hva som er endelig versjon. I partilagene fremsto arkivering som et lite tydeliggjort ansvarsområde. Fravær av sekretærens tidligere rolle som «kontrollør», gjør at dokumentbehandling og arkivering ble forbeholdt styreleder.

En måte å håndtere den digitale dokumentflyten på er rutinebeskrivelser og systemer for lagring. En arkivrutine beskriver hvordan arbeidsoperasjonene for arkivering skal utføres. Det kan dreie seg om hva som skal tas vare på (dokumentasjonskrav), hvor dokumenter skal lagres og hvilken informasjon som skal legges til. Imidlertid svarte kun ett partilag «ja» på spørsmålet om det fantes rutiner for arkiv og dokumentbehandling (se tabell 1). Mangelfulle rutiner var altså et trekk ved den digitale arkivdanningen i partiene. Arkivfaglige rutiner har utviklet seg over tid, og det har vært sett behov for endrede metoder og instruksjer i lys av elektronisk produserte dokumenter.

Tabell 1: Tabellen viser hva partilagene svarte på spørsmålet: finnes det rutiner for arkiv og dokumentbehandling?

27. MiA/NIA – 2021/2. Alle fotnoter laget etter samme mal henviser til spesifikke arkivskaperundersøkelser/-intervjuer utført 2020–2021.

28. MiA/NIA – 2020/3.

Ingen av partilagene hadde arkivplan. Forklaringene på mangelfulle rutiner var: digital utvikling, tilfeldigheter og gjennomtrekk av personer. På spørsmål om hva som gjøres for å motvirke kopier av samme dokument, svarte en informant: «Ikke noe spesielt. Det kan forekomme kopier.»²⁹ En annen informant fortalte: «Når det kommer ny sekretær lager han/hun sitt system. Det er vanskelig å finne tilbake til hva andre tidligere sekretærer har hatt.»³⁰ På sentralorganisasjonenes partikontorer, og delvis på fylkesnivå, fantes det derimot en annen bevissthet knyttet til rutiner og systematisering. Her var det gjerne en ansatt/person som hadde et særskilt ansvar for dokumentasjonsforvaltningen.

Et godt eksempel på endringene digitale arbeidsmetoder har medført er fraværet av kontroll med post (inn/ut) i organisasjonene. Før innføring av e-post ble dette nøye registrert av en sekretær. Det er fortsatt noen som har ansvar, men nå er det leder. Det fremstår som at overgangen har skjedd mer eller mindre ubevisst, mest som en tilfeldig endring for å tilpasse seg den digitale tidsalder. Få har ønsket å ivareta sekretærfunksjonen, og dermed har leder endt opp med dokumentasjonsansvaret. Kontrollfunksjonen som sekretæren tidligere hadde er borte, og det har i liten grad blitt etablert rutiner for å bøte på dette.

Arkivdanning er koblet mot administrative gjøremål i en virksomhet. Effektiv arkivdanning skjer når ledere og saksbehandlere forholder seg til og støtter rutineene, men også når danningen skjer i tråd med virksomhetens øvrige mål og rammeverk.³¹ Bevaring og sikring må inngå i rutinebeskrivelsene for å hindre tap av dokumenter med viktig informasjon. Dersom det hverken finnes et godkjent arkivsystem, rutinebeskrivelser eller en person som kontrollerer og sikrer dokumenter, er det risiko for at dokumenter med viktig informasjon og juridisk verdi forsvinner. Det er sannsynlig at rutinebeskrivelser og opplæring kunne ha bidratt til å forbedre den digitale arkivbevisstheten i organisasjonene.

Kunnskap

Kunnskap kan gjøre tillitsgiver trygg på at tillitsmottaker kan fagfeltet sitt. Å ha innsikt i lover, forskrifter, regler og uskrevne normer er viktig med tanke på arkivdanning og bevaring. Informantene hadde ulik grad av kompetanse om arkivering. Som vist over, var det få rutiner som påpekte hvordan et dokument skulle bevares og med hvilke metadata. «Det er ikke nedfelt noen dokumentasjonskrav. Det har blitt en sedvane at man tar vare på referater fra møter og andre sentrale dokumenter. Vedtektene legger noen føringer på referater og protokoller, men ikke når det gjelder arkivering», forklarte en informant.³² En annen påpekte: «Har ikke vedtatt noe dokumentasjonskrav i partiet utover at protokollen skal signeres av to medlemmer. Ikke noe som sier noe om hvordan eller hvor dokumentasjon skal lagres for eksempel.»³³ Hva som ble tatt vare på og hvor dette ble oppbevart, fremsto mer basert på sedvane og tilfeldigheter enn på faglige vurderinger og kunnskap. Unntaket er møteprotokoller, som åpenbart er kjent som arkivverdig.

Kompetanse om personvernregler skilte seg imidlertid ut. En informant sa: «Medlemsregisteret styres sentralt, og det er strengt hvem som har tilgang.»³⁴ Partiene har utarbeidet rutiner for dette som gjelder både nasjonalt, regionalt og lokalt.³⁵ En annen fortalte: «Medlems-

29. MiA/NIA – 2021/7.

30. MiA/NIA – 2021/4.

31. Queensland State Archives, *Recordkeeping maturity assessment tool* (2019), <https://www.forgov.qld.gov.au/information-and-communication-technology/qgea-policies-standards-and-guidelines/recordkeeping-maturity-assessment-tool>

32. MiA/NIA – 2020/5.

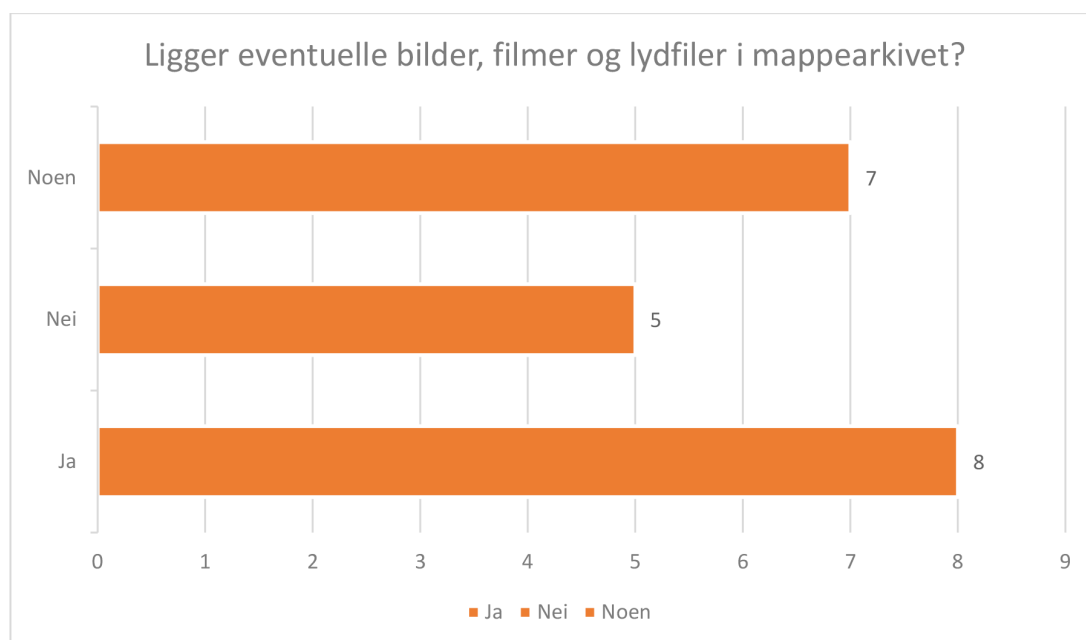
33. MiA/NIA – 2021/5.

34. MiA/NIA – 2020/6.

35. Eksempler på dette er MittAp og HyperSYS.

registret er kode- og passordbasert. Kontoret har lav sikkerhet [...] Ingen sikring for papirarkivet.»³⁶ Med innføringen av EUs personvernforordning (GDPR) i 2018 økte bevisstheten om personvern, både i partiorganisasjoner og i samfunnet for øvrig. Mange satte i verk tiltak for å hindre at private opplysninger, for eksempel informasjon i medlemslister, skulle komme på avveie. Også i lokale partilag ble man mer opptatt av personvern.

Audiovisuelt materiale, som fotografier og film, ble brukt aktivt for å formidle ulike typer aktiviteter, eksempelvis i forbindelse med møter, standsaktivitet og pressebilder. Ni av partilagene oppga at de arkiverte lydfiler, bilder og film. Det ble altså produsert og lagret en del audiovisuelle filer, men de ble sjelden sikret i organisasjonens fil-/mappearkiv (se tabell 2). I stedet ble de typisk lagret hos produsenten eller hos den som publiserte filen. Igjen var det her en forskjell på lokale lag og sentralorganisasjonene: De sentrale partiene har egne grupper som jobber med audiovisuelt materiale i forbindelse med utadrettet virksomhet. Av plasshensyn lagres ikke slikt materiale i mappearkivene. I sentralorganisasjonene er altså arkivpersonale lite involvert i audiovisuell virksomhet.

Tabell 2: Tabellen viser hva partilagene svarte på spørsmålet «Ligger eventuelle bilder, filmer og lydfiler i mappearkivet?»

Lokallagenes løsninger for dette har sannsynligvis sammenheng med åndsverksloven, som sikrer produsentens rettigheter. Løsningene kan også skyldes personvern og usikkerhet om bildebruk. En annen forklaring er at produksjonen av en valgkampfilm opplevdes som aktuell her og nå, men i mindre grad arkiverdig. Partiene brukte film til å spre politiske budskap. De var imidlertid mindre opptatt av at filmen i fremtiden også kan fortelle om partiets historie og samtiden den ble produsert i. Noen partilag lagret bilder kun på Facebook. Dermed ble de i prinsippet lagret, men rettighetsinnehaver har gitt Facebook tilgang eller tillatelser som fører til et delt eierskap. Det er uvisst om partilagene var klar over Facebooks retningslinjer.

Funnene tilsier at materialtype har betydning for arkiveringsgrad og for vurderingen av hvorvidt materialet bør bevares for ettertiden. Det sier også noe om hvordan ikke-arkivarer tenker om hvem som innehar kompetanse på feltet. Det er stor sannsynlighet for at viktige

36. MiA/NIA – 2020/2.

dokumenter har gått og går tapt inntil det kommer på plass enklere metoder og mer kunnskap om arkivering av digitalt skapte arkiv.

Usikkerhet

Kunnskap og forståelse er sentralt for å lage god grobunn for tillit. Ofte skapes kunnskap i relasjon mellom mennesker. Det kan gi en trygghet (men kan også brukes i manipulasjon), noe som i sin tur reduserer usikkerhet om arkivering. Tillitsgiver kan imidlertid ikke vite om tillitsmottaker i fremtiden vil vise seg tilliten verdig.³⁷ Sosiolog Marthe Mangset har påpekt at tillit kan redusere kompleksitet og gjøre det mulig å handle i en situasjon der kunnskap alene kunne føre til tvil og ubeslutsomhet.³⁸ Refleksjon om kunnskap versus tillit internt i partilagene, men også i møte med arkivaren og arkivdepotinstitusjonen, er derfor viktig. Kunnskap kan motvirke usikkerhet i møtet mellom arkivgiver og arkivar/arkivdepotinstitusjon, dersom institusjonen oppleves å ha kompetanse. Internt i partilagene kan imidlertid tilliten ha blitt gitt på andre kompetanseområder enn arkiv. Samtidig vises det tillit til at leder håndterer oppgaven, selv om kunnskapen kanskje ikke er til stede.

Et eksempel på denne utfordringen er kompetanse om bevaringsverdige dokumenter. I noen tilfeller ble alle dokumenter beholdt fordi informanten mente at de produserte få dokumenter. I andre tilfeller ble det ryddet i mappene på PCen sporadisk. En informant fortalte at partilaget «arkiverer alt som er arkivverdige for dem, det vil si referater. De har en høyterskel for arkivering. Alt lagres på PC. Mye tilfeldig initiativ for hva som lagres. Har ingen kontroll eller oversikt.»³⁹ En annen informant fortalte: «Interpellasjoner og kronikker arkiveres ikke. Interpellasjoner og kronikker ligger tilfeldig rundt omkring. De kan finnes i e-postsystemet.»⁴⁰ Privat e-post gjør det mer krevende å finne igjen dokumentet og å få lastet det ned. En informant sa: «Leder har ikke reflektert rundt at henvendelser og svar til og fra henne burde arkiveres på noen måte. Hvis disse henvendelsene ikke kommer opp til behandling i styret eller arbeidsutvalget, blir de borte.»⁴¹

Både arkivbevisstheten og kunnskapen om digitale verktøy for arkivering var lav i mange av de lokale partilagene, selv om det fantes unntak. Mangel på kunnskap, rutiner og kontroll kan føre til at de frivillige partiene ikke har tillit til egne arkiver. Ikke minst sammenblandingen av personlig materiale og dokumenter skapt gjennom partiarbeid kan bidra til avleveringsvegring.

En annen sentral del av prosjektet «Fra grasrota til Stortinget» var å høste inn digitalt skapte arkiver. Dette ble langt mer krevende enn forventet, fordi det var vanskelig for arkivskaperne å ta en beslutning om å avlevere. Det er viktig å være bevisst teknologiens sårbarheter når dokumenter lagres i fil- og mapparkiver. Bevaring av datafiler er utfordrende fordi teknologien er i stadig utvikling. Både maskinvare, plattformer og filformater blir relativt raskt utdatert, og med det vil informasjonen som er lagret på dem med tiden forsvinne. Av den grunn må materialet med jevne mellomrom viderekonverteres til oppdaterte plattformer og formater. Den moderne teknologiens forgjengelighet er et godt eksempel på sårbarhetsdimensjonen i tillit.

Sårbarhet

I det øyeblikket et arkiv er avlevert til en bevaringsinstitusjon, vil dokumentene være tilgjengelige for flere enn partilagets medlemmer. En mulig forklaring på skepsisen til avleve-

37. Gulbrandsen, «Hva er tillit?».

38. Mangset, «Tillit, sosial orden og kunnskap», 223.

39. MiA/NIA – 2020/2.

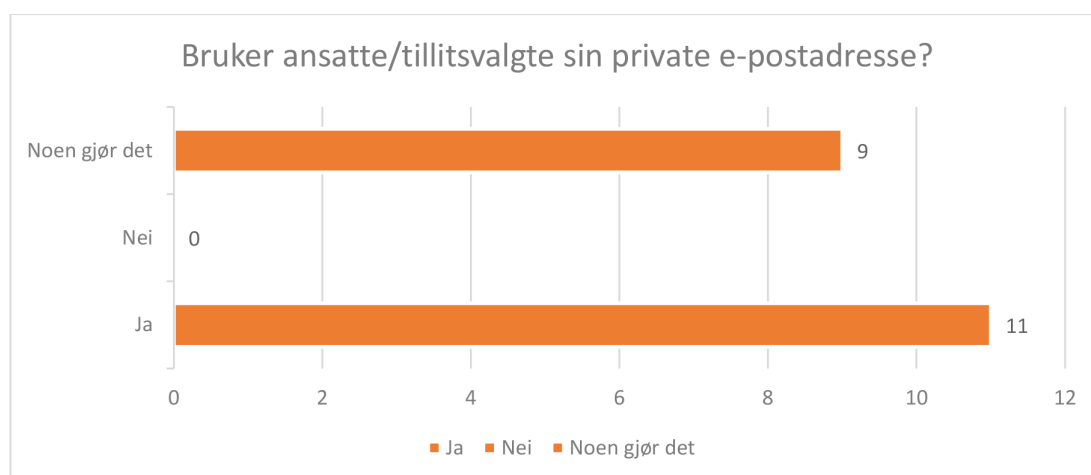
40. MiA/NIA – 2021/6.

41. MiA/NIA – 2020/5.

ring kan være at personer kan ha brukt sitt privateide datautstyr. Det betyr risiko for at dokumenter fra privatliv og partilag blandes.

Lokallagene benyttet privat PC til partivirksomhet fordi de ikke hadde økonomiske ressurser til innkjøp av denne typen utstyr. Hyppig skifte av styreverv kan også medvirke til at det var enklere med bruk av privateid maskinvare.

Valg av e-postsystem og andre kommunikasjonsplattformer blant lokallagene fremsto som relativt ubevisst. Det enkleste var for mange å bruke privat e-post. Skillet mellom hva som ble sendt som privatperson og hva som ble sendt på vegne av partiet virket utydelig (se tabell 3).

Tabell 3: Tabellen viser hvilke e-postadresser/-kontoer ansatte/tillitsvalgte bruker (privat konto eller partikonto) i sitt partivirke.

Fra depotperspektiv er det krevende å kunne identifisere hvilke e-poster som har bevaringsverdi når arkivdanningen fremstår så ubevisst. Når det gjelder andre kommunikasjonsplattformer oppga 16 partilag at de brukte Facebook Messenger eller andre direkte-meldingsløsninger til intern kommunikasjon. Kommunikasjonen på disse plattformene ble ikke lagret i fil-/mappearkivet. Det så heller ikke ut til at det har vært drøftet om denne dokumentasjonen burde lagres.

Sammenblendingen av det personlige og det partipolitiske hos en e-postbruker viser mangel på arkivbevissthet. Denne utfordringen eksisterte i mindre grad ved analog arkivering. Da innebar arkivering en postjournal. Virksomheter som i dag har elektroniske sak-/arkivsystemer med NOARK-godkjenning har postjournal innebygd. Disse systemene er for kostbare for partilag med begrensede ressurser. Samtidig er de designet for større virksomheter (i offentlig sektor) og kan være kompliserte å bruke. For mindre partilag er trolig fil-/mappearkiver eller lignende løsninger mer hensiktsmessige.

Sosiale medier var et felt der det var vanskelig for informantene å ha tydelige grenser mellom personlig aktivitet og det som kan anses som partiets aktivitet. Partilagene benyttet ofte private profiler, selv om hensikten var å legge ut på partilagets profil. Facebook, Instagram, X (tidligere Twitter) og YouTube ble hyppig brukt. En informant fortalte at han «legger også ut på sin private konto, som er en blanding av politikerkonto og privat konto». ⁴² Sosiale medier ble brukt i forbindelse med arrangementer, valgkamp og stands. Noe av det som publiseres er arkivverdig. Imidlertid oppga informantene at det ikke fantes rutiner for bevaring av dette. Det kan tolkes som at organisasjonen ikke så dette som arkivverdig, noe en arkivar trolig vil være uenig i. Mangler i dokumentasjonen av en arkivskapers virksomhet er åpenbart uheldig for ettertiden.

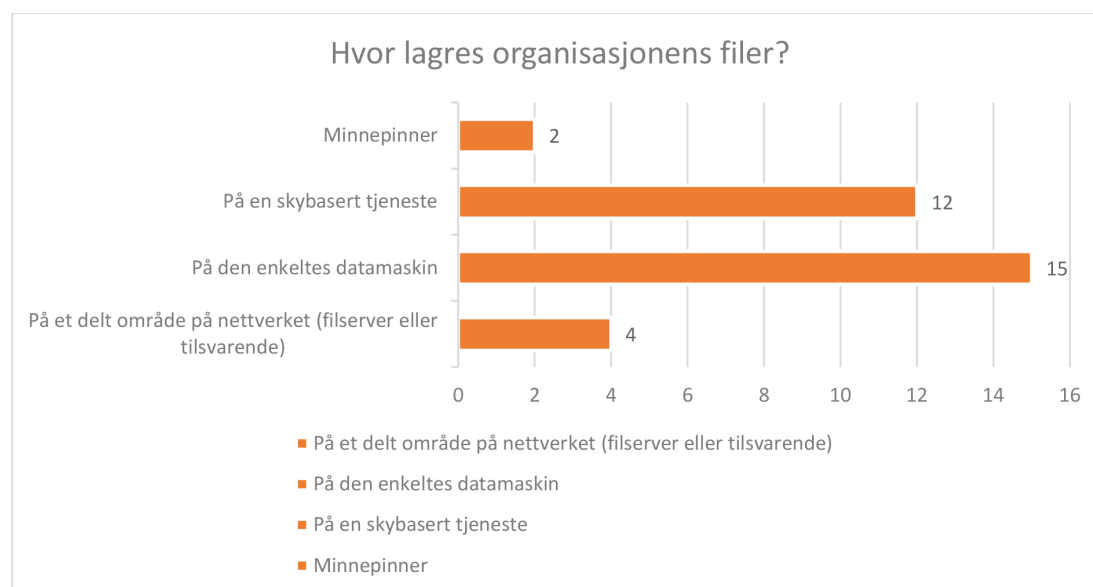
42. MiA/NIA – 2021/2.

Avlevering av arkiv er en sårbar handling, og som Fisher har påpekt, har mange givere et dypt personlig forhold til sine egne dokumenter.⁴³ Frivillig arbeid er i et grenseland mellom å føles privat og være offentlig fordi det angår storsamfunnet. På grunn av usikkerhet og mangel på kontroll kan både opplysninger som stiller noen i et dårlig lys og dokumenter av privat karakter befinne seg i arkivet, noe som gjør aktørene sårbare. Avlevering representerer et brudd, et dynamisk element i dokumentenes liv. Det kan oppleves som et avgjørende øyeblikk, et «point of no return».

Dimensjonene sårbarhet og usikkerhet var fremtredende i kartleggingen av de politiske partienes arkivdanning. Det var ikke et felt som ble satt på dagsorden i partiene, og det var lite oppmerksomhet på å sikre kontinuitet i partilagetets historie. Funnene er spesielt interessante fordi partiene som deltok i undersøkelsen er knyttet til den politiske venstresiden. De har hatt tradisjon for å sikre sin historie i Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek eller i Arbeiderbevegelsens arkiv i Telemark. Der har de hatt mulighet for arkivfaglig veiledning. Det tyder på at kompetanse om aktørrollene i arkivdanningen kan være viktig for arkivarer for å sikre høsting av digitalt skapte arkiv. Veiledning må være tilpasset den teknologiske hverdagen, hvilket også krever at depotarkivaren har teknologisk kompetanse.

Pålitelighet

Pålitelighet er relevant der teknologiske verktøy har blitt normen i arkivdanningen. Flere av informantene savnet lett tilgang til digitale arkivsystemer. I mangel av et dedikert arkivsystem brukte partilagene ulike løsninger, som ikke var produsert for arkivformål. Over halvparten av partiene brukte en skybasert tjeneste for å lagre sine dokumenter (se tabell 4).

Tabell 4: Tabellen viser hva slags lagringsteknologi partilagene benytter seg av.

Det så imidlertid ikke ut til at informantene hadde reflektert over risikoen ved skylagring. Google Docs ble brukt av flere av partiene. Det ble også understreket at enkeltpersoner hadde stor frihet til å lagre hva de ville. Jottacloud ble nevnt som en tjeneste ved et tilfelle. Jottacloud følger norske lover. Det kan være årsaken til at dette ble valgt fremfor andre skyløsninger. To av de nasjonale partiene lagret sine dokumenter i SharePoint og OneDrive. Det tredje hadde mappestruktur på et delt område i Windows, i tillegg til deres offisielle arkiv som var på papir.

43. Fisher, «Implications for Private Archives Theory and Practice», 97.

Det ble i liten grad benyttet systemer laget for arkivbevaring på lokalt og regionalt nivå. De sentrale partiene fremsto på sin side som klart mer bevisste på sine lagringsmetoder. Dette er naturlig, ettersom partikontorene har ansatte med særlig ansvar for arkiv.

Fordelene med skyløsningene trumfet en eventuell frykt for at dokumenter kom på avveie. Partistyrene hadde med andre ord tillit til denne formen for arkivløsning. Samtidig var det noen som fremdeles brukte papirarkiv, slik at det blir dobbelt opp med dokumentasjon, for å sikre dokumenter med stor bevaringsverdi. En informant fortalte at «Å skrive ut papirarkivet gjøres typisk når de bestemmer seg for å gjøre en innsats med det og ikke med faste mellomrom.»⁴⁴ Skylagring har vært omdiskutert i arkivfaglige miljøer fordi sikkerhet og eierskap ikke alltid er avklart.⁴⁵

Dersom tillitsmottaker er en bevaringsinstitusjon og tillitsgiver er arkivskaper/giver, vil det ligge noen bevisste og ubevisste forventninger mellom partene. Informantene var interessert i å avlevere arkiv, men de var også tydelige på at de hadde forventninger til bevaringsinstitusjonen. Ifølge en informant var partilaget villige til å avlevere «*Alt, forutsatt at det er godt bevart og ivaretar personvern*».⁴⁶ En annen sa at hun personlig ville vært villig til å avlevere mye «*så lenge de selv har full tilgang etterpå*»,⁴⁷ og en tredje: «*Det kommer an på avtale om klausulering*».⁴⁸ Flere av lokallagene la også ansvaret på partikontoret i Oslo når det gjaldt valg om avlevering.⁴⁹ Ifølge Grimen er tillit å handle med få forholdsregler.⁵⁰ Disse sitatene gir uttrykk for at partilagene ønsket å ta forbehold.

Partimedlemmer hadde som oftest tillit til partiet sitt og forventet at det eksisterer gode rutiner for ivaretagelse av medlemsinteresser. Et eksempel er personvernområdet. Informantene hadde tillit til at medlemsopplysningene ikke kom på avveie på partikontoret i Oslo, mens det var mer uklart om de visste at depotarkivaren også hadde kompetanse om sikring av sensitivt materiale. På den ene siden fremhever dette viktigheten av avleveringsavtaler mellom arkivgiver og arkivinstitusjon. På den andre siden tyder det på mangel på kunnskap om hvilken kompetanse en arkivdepotinstitusjon besitter. Eventuelt tyder det på mistillit til arkivdepotinstitusjonens (og/eller arkivarens) kyndighet på feltet. Siden kun fire partilag avleverte sine digitale arkiver til prosjektet, må det reises spørsmål om organisasjonene har tillit til arkivdepotinstitusjonene.⁵¹

At en tillitsmottaker er avhengig av tilliten til tillitsgiver, slik en arkivar er avhengig av arkivgiver, er en motivasjon for pålitelighet.⁵² Arkivdepotene bør dermed synliggjøre sin pålitelighet. Med det vil tillit bygges, som igjen kan føre til avlevering. Kunnskap basert på erfaring kan være med å bygge tillit. Ved å ta kontakt med mulige arkivgivere på et tidlig tidspunkt kan man bygge en relasjon og øke sjansene for avlevering. Det krever imidlertid aktiv handling fra arkivaren og forutsetter ressurser til det. Det å bygge en relasjon og veilede vil være med på å bygge tillit. Arkivaren kan formidle sin kompetanse og samtidig øke arkivskapernes kompetanse. Dette vil påvirke arkivskapernes tillit til kvaliteten på sitt eget arkiv, som igjen har betydning for viljen til avlevering. Det følger av dette at arkivaren må være faglig trygg på dagens teknologiske løsninger. Fremheving

44. MiA/NIA – 2021/1.

45. Arkivverket, «Skylagring og skanning i utlandet?» (2019/2022), <https://www.arkivverket.no/for-arkiveiere/skylagring-og-skanning-i-utlandet?q=skylagring>

46. MiA/NIA – 2020/2.

47. MiA/NIA – 2021/1.

48. MiA/NIA – 2020/1.

49. MiA/NIA – 2020/3.

50. Grimen, *Hva er tillit?*

51. Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek, Museene i Akershus og Norsk Industriarbeidermuseum, *Fra grasrota til Stortinget – å dokumentere politiske partier i en digital tid* (Prosjektrapport, 2023).

52. Grimen, *Hva er tillit?*, 71.

av kompetanse og arbeidsfeltet til en arkivar er også arkivdepotinstitusjonens ansvar. Åpenhet om institusjonens rutiner vil kunne skape tillit mellom arkivgiver og arkivdepotinstitusjon.

Kontrollmekanismer, som for eksempel tilsyn, kan skape tillit. Et annet eksempel er sertifiseringsordninger. En aktuell standard her er den omfattende ISO 16363 som lister opp kriterier som et arkivdepot må oppfylle for å være pålitelig.⁵³ CoreTrustSeal er en mindre omfattende standard som fire vitenskapelige datatjenester/-depoter i Norge har fått sertifisering i. Grunntanken er at bevaringsinstitusjonen må bevise sin evne til å forvalte arkivene på en tillitvekkende måte. Corrado påpekte i sin analyse av sertifiseringsordninger at «Having transparent, documented process, and plans around organizational infrastructure, digital objects management, and technology may increase confidence».⁵⁴ Prosjektet «Fra grasrota til Stortinget viste det samme behovet, men også at veilederrollen til arkivaren ikke kan undervurderes.

I museer brukes Spectrum som en standard for all samlingsforvaltning. Den er utarbeidet av Collection Trust. Kulturrådet anbefalte å ta den i bruk i norske museer fra 2014.⁵⁵ MiA har erfart at rutiner i tråd med Spectrum har bidratt til struktur og ikke minst tillit fra de som avleverer objekter til museene. Avgjørelsen for inntak tar lengre tid, men samtidig gjør den transparente prosessen at henvendelsene blir tatt seriøst og ikke minst at det sikres god dokumentasjon i forbindelse med mottak av objekter.

Arkivbevissthet i en digital tid i frivillige organisasjoner

Analysen bekrefter det andre forskere har påpekt og statistikk tilsier: Det er mer krevende å få høstet digitalt skapt arkiv enn analogt skapt arkiv. Det er stor grunn til å tro at funnene gjort i kartleggingen av politiske partier er overførbare til andre frivillige organisasjoner. Skal det sikres høsting av digitalt skapte privatarkiv, er det viktig at arkivarer og bevaringsinstitusjoner er bevisst disse utfordringene.

Undersøkelsen avslører flere forhold: For det første har nye arbeidsmetoder, som resultat av teknologisk utvikling, endret fordelingen av arbeidsoppgaver i partilagene. Leder anses å ha et større ansvar for arkivering enn tidligere, samtidig som sekretærrollen er endret. For det andre har teknologisk utvikling ført til endringer i arbeidsflyt, som spesifikt vil si at dokumenter ikke lenger samles inn og arkiveres, men i stedet blir liggende på PCene til dem som har skapt dokumentene. For det tredje fører personvern og åndsverkrettigheter til at dokumenter ikke arkiveres. For det fjerde kan mangelen på kunnskap og kontroll i forbindelse med digital arkivdanning bidra til usikkerhet. Dette kan påvirke kvaliteten på arkivet og svekke partienes tillit til eget arkiv, noe som kan hindre avlevering. Mangel på rutiner og kompetanse har ført til vilkårlig lagring av dokumenter. Dokumenter som kunne bidratt til å sikre samfunnshukommelsen har trolig gått tapt.

Det er en forskjell mellom sentrale partiledde (og til dels fylkeslagene) og lokale partilag: I sentrale ledd er arkivdanningen relativt tilfredsstillende, mens i lokale lag fremstår arkivdanningen mer tilfeldig. Jo mindre partilaget er, desto mer tilfeldige arkivrutiner. En faktor her er at de sentrale partiorganisasjonene som omfattes av denne undersøkelsen tradisjo-

53. CCSDS, *Audit and certification of trustworthy digital repositories* (2011), <https://public.ccsds.org/pubs/652x0m1.pdf> [identisk med ISO 16363].

54. Corrado, «Repositories, Trust, and the CoreTrustSeal», 71.

55. Bård Bie-Larsen, «Spectrum på norsk» (2016/2020), <https://www.kulturradet.no/museumsutvikling/vis-artikkel/-/spectrum-pa-norsk>; Collections Trust, *Spectrum 4.0* (Kulturrådet 2016), <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/spectrum-4-0-pa-norsk>

nelt har hatt en nærmere relasjon til arkivinstitusjon (Arbark).

Blant mange lokale partilag er det et stort fravær av strategi. En viss arv fra papirarkivene er til stede, ved at protokoller og referater blir bevart. Word- og PDF-filer er ikke så ulike fysiske A4-dokumenter i utforming. Sosiale medier, audiovisuelle filer og e-post representerer på sin side noe nytt, i alle fall sett fra et *papirarkiv*perspektiv. Da kan det ha vært enklere å la det skure, siden bevaringsrutiner ville kostet ressurser å få på plass. Et partilag har begrensede ressurser som hovedsakelig går til politisk virksomhet og medlemsaktiviteter. Det er deres primærformål. Arkiv blir fort sekundært.

Organisasjoner i Norge, ikke bare politiske, har en sentral rolle i det norske demokratiet. Det er derfor viktig å sikre dokumentasjon fra private virksomheter. Undersøkelsen viste at partiorganisasjonenes kunnskap om arkivdepotinstitusjoners og arkivarers kompetanseområde var lav. En forklaring på dette kan være at personvern og åndsverkloven ofte forbindes med ansvar i en kommunikasjons- eller administrasjonsavdeling. Det blir sårbart når dokumentasjon som kan ha offentlighetens interesse eller er viktig for samfunnsminnet, ikke er omfattet av et lovverk om bevaring.

Et tiltak er at arkivarene er bevisst aktørene i en organisasjon og deres ulike roller i en arkivdannings- og avleveringsprosess. Arkivaren må i større grad synes utad og bistå med veiledning. Det kan bidra til økt arkivbevissthet generelt i organisasjonene. Arkivaren kan for eksempel sørge for å synes mer i det offentlige ordskiftet ved å delta i samfunnsdebatter, sikre kompetansebevis som henger synlig og i større grad bruke ulike medier til å vise betydningen av arbeidet. På den måten kan profesjonen få økt tillit og forståelse der arkivdanningen skjer. Tilsvarende kan også institusjoner med ansvar for privatarkiv sørge for større synlighet både ved å tilby kompetanse og rådgivning, samt å bidra til at samfunnet får kunnskap om arkivenes viktige verdi for å sikre samfunnshukommelsen.

Samarbeid mellom museer og arkivinstitusjoner kan bidra til økt kompetanse om metodikk og utfordringer i en digital tid. Denne studien har vist at utviklingsprosjekter på tvers av institusjoner har stor relevans for å skape bedre vilkår for dokumentasjonsflyt og sikring av arkiv for fremtiden.